

Rasespesifikk avlsstrategi (RAS) for Schipperke

Versjon 1

Gyldig 01.01.2022 – 31.12.2026

Innhold

Innledning	3
Generelt	3
Rasens historie; bakgrunn og utvikling.....	3
Overordnet mål for rasen	4
Rasens populasjon	5
Populasjonsstørrelse.....	5
Gjennomsnittlig kullstørrelse	6
Innavlsgrad.....	6
Hanner og tisper brukt i avl	7
Import	8
Mål og strategi.....	8
Prioritering og strategi for å nå målene:	8
Helse	8
Helsesituasjonen i rasen	9
Forekomst av helseproblemer, sykdommer og/eller defekter	9
Forekomst av reproduksjonsproblemer	10
Prioritering.....	10
Mål og strategi.....	10
Prioritering og strategi for å nå målene:	10
Bruksegenskaper.....	11
Jaktprøver, bruksprøver og mentaltester.....	11
Mentalitet og bruksegenskaper i forhold til rasestandarden.....	11
Beskrivelse av kortsiktige og langsiktige mål.....	11
Atferd og mentalitet	11
Atferd	11
Mål og strategi.....	11
Prioritering og strategi for å nå målene	11
Eksteriør	12
Eksteriør.....	12
Prioritering og strategi for å nå målene:	13
Oppsummering	13
Prioritering av viktige kortsiktige og langsiktige mål.....	13

Innledning

Utarbeidelsen av RAS for Schipperke, er blitt utført av en gruppe bestående av medlemmer fra styret, samt flere oppdrettere av rasen.

Informasjon er hentet fra klubbens notater, og undersøkelser over flere år, rasestandarden, samt informasjon fra RAS i andre land, derav i hovedsak Finland og Sverige.

RAS er så godkjent av Styret, samt forelagt Årsmøtet, for en endelig godkjenning.

RAS, er ett «levende» dokument», som styret skal evaluere, og kan foreta mindre endringer på hvert 2. år.

Hele RAS, skal revideres hvert 5. år, med oppdatering av tabeller og statistikker, og skal da godkjennes av årsmøtet.

Følgende har deltatt i utarbeidelsen av 1. revisjon 2022:

Ingvar Frahm Jensen	(Leder av NSK, og oppdretter)
Dag Espen Rød	(Nestleder i NSK)
Anne Marie Rulnes	(Oppdretter)
Per Ivar Aasdalen	(Oppdretter)
Ingunn Terjesen	(Oppdretter)

Generelt

Rasens historie; bakgrunn og utvikling

Schipperke er en svært gammel rase, og den er også en av Belgias nasjonalraser.

Dens forfedre har alltid i detaljer hatt den samme framtoningen som rasen har i dag, og dens hovedtrekk har heller ikke forandret seg vesentlig på veldig lenge.

Schipperken er muligens en "reduisert" utgave av Lupoiden, som utgjør den eldste linjen innen hundefamilien. Lupoiden er som navnet tilsier en likhet med ulv.

Den har et kileformet hode med en svak knekk og oppstående ører. Deres vanligste eksemplar hos oss er gjeterhunder enten de er beslektet rase eller de er av en bestemt rase som schæfer, belgisk gjeterhund m.f. Det er generelt akseptert at som ren form kan den ikke annet enn å forbli (nesten) uforandret. Schipperken er den blant hundene av liten størrelse som er den reneste representanten for Lupoiden.

Den er derfor fri for de fantasi-karakteristikker som vi mennesker med vilje har laget på mange raser, og er uforandret i sin "originale form" over så lang tid.

At den er liten er det eneste som vitner om en virkelig utvikling og har bare hatt en liten påvirkning på dens proposisjoner. Våre eksemplarer på 4 - 8 kg er muligens en forminsking av det som var hunden av samme rase hvis vekt var mye større. En fransk hundeekspert har uttalt: "Schipperken er den vakre dverg". Dverg betyr her reduksjon av en i utgangspunktet mye større størrelse.

Schipperken er altså reduksjon av en hund som var av samme type som den selv, men mye større.

Man mener at denne hunden må ha vært Leuvènaar eller Louvains, teori av en Sh. Huge.

Leuvènaaren var en "hund-ulv", som regel sort og med en mellomstørrelse, de største ble brukt til å passe buskaper, de er opphavet til gjeterhundene som ble av de mest tallrike forfedrene til de belgiske gjeterhundene som vi har i dag. De mindre hundene ble valgt til å jage rotter fra stallene og i boligen - forfedrene til vår Schipperke.

Som man ser er vår rase av belgisk får-/gjeterhund familien.

Rasens hjemland er Belgia, fra Flandern og provinsene Antwerpen og Brabant. Allerede i år 1500 er schipperken omtalt i en krøniker av munken Wencelsals. Schipperken fikk sitt navn av innbyggerne i Brabant, schipperke betyr på flamsk liten gjeter.

På slutten av 1600 tallet paraderte skomakere med sine sorte hunder på det store markedet hver søndag i Brussel. Skomakerne viste hundene først og fremst fram for å syne fram sine flotte håndlagde halspynt, som var spesiallaget for schipperke, slik at kraven ikke skulle bli ødelagt.

Fremdeles kan man se noen av halsbåndene på museum i Brussel.

Schipperken ble på 1700 - 1800 tallet brukt til å holde rotteplagene under kontroll på bryggeriene i Leuven og på gårdene. Den ble også brukt til å passe på dyrene på gårdene, samt også gjeting av ender og gjess. Etter hvert ble de også tatt i bruk som vakt- og selskapshunder, bl.a. på lekterbåter. Den holdt lekterne rene for rotter og mus, og varslet ved ankomst av uvedkommende. (Enkelte hevder derfor at navnet betyr "liten skipper"). Den har i tillegg vært brukt som jakthund på rev, kanin, vaskebjørn og andre mindre dyr.

Rasen ble første gang registrert i Belgia i 1882, samme år ble de for første gang stilt på en utstilling i Belgia. Det var adelen i Belgia som hadde "råd" til å rasen på denne tiden. To av de første hundene som ble utstilt het Tic og Tac. I 1888 kom en gruppe hundeeiere sammen for å danne en raseklubb, slik at dette ble den første offisielle raseklubben som ble anerkjent av den Belgiske Kennel Klubben og den offisielle standard for schipperke ble vedtatt. På den første utstillingen i 1888 var det 77 hunder påmeldt, så den må ha vært svært populær.

Schipperke ble tidligere halekupert, og etter lovendring i 1988, der dette ble forbudt, har nå schipperken en flott krøllhale.

Det forekommer dog at valper blir født uten hale, eller med stumphale. Dette er også godkjent ift rasestandarden.

Schipperke er i dag verdens minste gjeterhund og tilhører gruppe 1 «Bruks-, hyrde- og gjeterhunder» i Norsk Kennel Klub's raseinndeling. Rasen er en flott bruks- og familiehund. «Schipperke er rask, smidig, livlig, og robust». Den liker å være «et familiemedlem» og er nysgjerrig på alt omkring seg. Den lærer seg fort familiens vaner og er glad i barn, spesielt hvis den er vokst opp med barn rundt seg. Den er en lojal og våken vakthund og varsler gjerne når det kommer fremmede.

Rasen er bestemt og viljesterk og trenger som alle andre hunderaser, en bestemt og konsekvent oppdragelse. Schipperke er rask, smidig, livlig, robust, har mye energi og liker å bli tillagt arbeidsoppgaver. Den elsker turer i skog og mark, samtidig som den ikke krever langturer hver dag. Schipperke er en sunn rase og har en høy levealder, der 12 – 15 år er vanlig.

Overordnet mål for rasen

Å beholde rasen sunn og frisk

Ved å samle informasjon om rasens helsestatus, formidle denne informasjonen til klubbens medlemmer og oppdrettere.

Arbeide aktivt for at avlsbasen ikke skal bli mindre og for at avl av schipperke skjer i ønsket retning, både når det gjelder rasestandard og rasens sunnhet.

Rasens populasjon

Populasjonsstørrelse

Vi har sett på utviklingen siste 10 år. Der har vi hatt 8 kull i «toppåret» 2011, og resten av årene er under dette.

Antall kull hvert år varierer, samtidig som vi i snitt har 5,2 kull pr år.

Vi hadde en stor telling av rasen i 2012, der vi kom frem til at det var ca 400 schipperker i Norge.

Det var en god økning siden den forrige telling vi hadde i 2000, da vi kom til ca 300 hunder.

På grunn av mindre antall registrerte de siste årene, forventer vi at det i 2021, er ca 300 stk.

I snitt så registreres det 19,1 valper hvert år i Norge, der 16,0 er født, og 3,1 er importert.

Statistikk siste 10 år.

Årstall	Valper født i Norge	Import	Reg.valper
2011	28	5	33
2012	8	3	11
2013	20	2	22
2014	16	3	19
2015	11	5	16
2016	13	1	14
2017	13	4	17
2018	16	4	20
2019	18	1	19
2020	17	3	20
Sum	160	31	191
Snitt fødte pr år	16,0		
Snitt import	3,1		
Snitt registrert	19,1		

Gjennomsnittlig kullstørrelse

I et schipperkekull fødes det i gjennomsnitt 3,08 valper, basert på registrerte kull de siste 10 årene.. Dette anser vi som relativt normalt i forhold til andre raser av samme størrelse.

De alle fleste fødsler foreløper normalt, og det er ikke vanlig med keisersnitt, selv om dette selvsagt også forekommer.

Årstall	Antall kull	Valper	Snitt pr kull
2011	8	28	3,50
2012	4	8	2,00
2013	6	20	3,33
2014	6	16	2,67
2015	4	11	2,75
2016	5	13	2,60
2017	4	13	3,25
2018	4	16	4,00
2019	6	18	3,00
2020	5	17	3,40
Sum	52	160	3,08
Snitt fødte pr år	16,00		

Innavlsgrad

Gjennomsnittlig innavlsgrad for rasen er beregnet på alle kull (52 stk) registrert i perioden 2011 - 2020. Gjennomsnittlig innavlsgrad for schipperke er beregnet til 2,67%.

Dette er noe høyere enn NKK's anbefalte grense, og er noe klubben jobber aktivt for å få ned.

Årstall	Antall kull	Antall valper	Snitt innavlsgrad i %
2011	8	28	0,391
2012	4	8	1,465
2013	6	20	0,716
2014	6	16	0,879
2015	4	11	3,937
2016	5	13	2,090
2017	4	13	5,039
2018	4	16	5,237
2019	6	18	4,159
2020	5	17	2,741
Snitt innavlsgrad siste 10 år			2,665

Hovedårsaken er at det ilar de siste årene har det blitt utført noen parringer hos forskjellige oppdrettere som har gitt noe høy innavlsgrad hos valpene, og dette har dratt opp snitt innavlsgrad for rasen.

Der det for hver enkelt oppdretter «ikke har betydd mye», viser det seg at det for rasens populasjon ikke er bra. Klubben vil derfor opplyse om dette til alle oppdrettere, med viktigheten av å tenke helhetlig, og ikke bare sitt eget oppdrett.

Matadoravl

Da schipperke er en «liten» rase i Norge, importeres det hunder fra andre land, dog mest fra Sverige og Danmark. Det brukes også hunder fra Norden i avlsarbeidet.

Vi legger også derfor til grunn populasjonen i de Nordiske landene, når vi ser på antall valper pr hund i våre analyser.

I Norge registreres det ca 20 schipperker hver år, og det er ca 300 schipperker totalt i landet.

I Sverige registreres det ca 100 schipperker hver år, og det er ca 1000 schipperker totalt i landet.

I Danmark registreres det ca 35 schipperker hver år, og det er ca 450 schipperker totalt i landet.

i Finland registreres det ca 115 schipperker hver år, og det er ca 1400 schipperker totalt i landet.

Dette gir oss en sum nyregistreringer på ca 270, hvert år, og en populasjon på ca 3150 stk.

NKKs anbefaling er at en hund ikke bør ha flere avkom enn tilsvarende 5 % av antall registrerte hunder i rasepopulasjonen i en 5 års-periode. I tallmessig store raser bør ingen hund ha flere avkom enn tilsvarende 2%. 5/2%-regelen gjelder både for tisper og hannhunder.

Regner vi kun Norge, så har rasen har 90 registrerte hunder siste 5 år, som igjen gir oss en anbefalt grense på 4,5 valper pr hund (ved 5%).

Tar vi derimot inn hele Norden, gir dette oss 27 valper pr hund (ved bruk av 2% regelen)

Rasen har dessverre få oppdrettere, hvorpå de fleste tispene som brukes i avl vil få 2-4 kull.

Hver tise vil da kunne gi 5-15 valper, som er over den anbefalte 5% grensen for Norge, samtidig som den er godt under 2% for Norden. Når vi ser på gjennomsnitt siste 10 år, så har vi en snitt på 5 valper pr tise.

Klubben har fokus på å bruke flest mulig forskjellige hannhunder og tisper i avlsarbeidet, slik at matadoravl unngås i størst mulig grad.

Hanner og tisper brukt i avl

Siste 10 år, har vi hatt 52 kull i Norge, der det er brukt 32 tisper, som gir oss en snitt på 5 valper tise.

I samme periode er det brukt 30 forskjellige hanner, som gjør at i snitt er hver hannhund far til 5,33 valper.

År	Antall kull	Valper	Hanner	Tisper
2011	8	28	7	8
2012	4	8	4	4
2013	6	20	6	6
2014	6	16	6	6
2015	4	11	4	4
2016	5	13	5	4
2017	4	13	4	3
2018	4	16	3	3
2019	6	18	6	6
2020	5	17	4	5
2011-2020	52	160	30	32

Import

Det importeres i snitt 3,1 hunder hvert år til Norge.

Noen av disse importeres av oppdrettere for å få nytt avlsmateriale, og nye linjer.

Norge har mest «kontakt» med Sverige og Danmark, samtidig som det også er importert hunder fra Belgia, Tasmania, Russland og enkelte østblokk-land.

Faren ved import er selvsagt historien til hundene, og spesielt fra land utenfor Europa, der de driver med avl og oppdrett på andre måter enn Europa.

Da rasen også blir født uten hale (dog svært sjeldent på linjene som er i Norge), er det blitt importert hunder uten hale. Disse vil kunne gi valper uten hale, og eller stumphaler i evt. avl.

Mål og strategi

Kortsiktige og langsiktige mål:

- # Arbeide aktivt for å utvide avlsbasen
- # Arbeide med å få ned innavlsprosenten
- # Oppfordre oppdrettere til å bruke flere kombinasjoner
- # Sørge for at alle oppdrettere, forholder seg til NKKs Etsiske grunnregler for avl og oppdrett»

Prioritering og strategi for å nå målene:

- # Klubben vil oppmuntre til import av hunder fra utlandet, for å få tilførsel av nye linjer inn i avlen
- # Det er selvsagt viktig å ta vare på det positive rasen allerede har
- # Advare mot matadoravl og belyse problematikken rundt dette
- # Advare mot innsnevring av avlsbasen og belyse problematikken rundt dette
- # Årlig måling på innavlsgrad, for å se om den går ned

Helse

Utfordringen vdr helsestatistikk for schipperke, er at det er få individ, og derved kun en liten database å hente dette utfra, når det skal være konkret, basert på statistikker, og ikke bare «synsing».

Det er ikke utført screeningundersøkelser.

Vi har brukt AGRIA sin statistikk, «Agria Breed Profiles Veterinärvård 2011-2016».

Pga liten populasjon i Norge, har vi fått oversendt statistikk for Sverige, for å begrense store utslag i statistikken, når det er veldig få individ som i Norge.

Statistikken er beregnet utfra antall forsikringsår på schipperke, opp mot «alle andre raser»

Schipperke har i perioden (2011-2016) 2 500 < 5000 ÅUR (År-Under-Risk) Forsikringsår.

Alle Raser: 1,76 mill ÅUR.

Agria påpeker derfor at dette er en rase med ett relativt lite antall forsikrede individer, og det må man tenke på når statistikken leses.

Helsesituasjonen i rasen

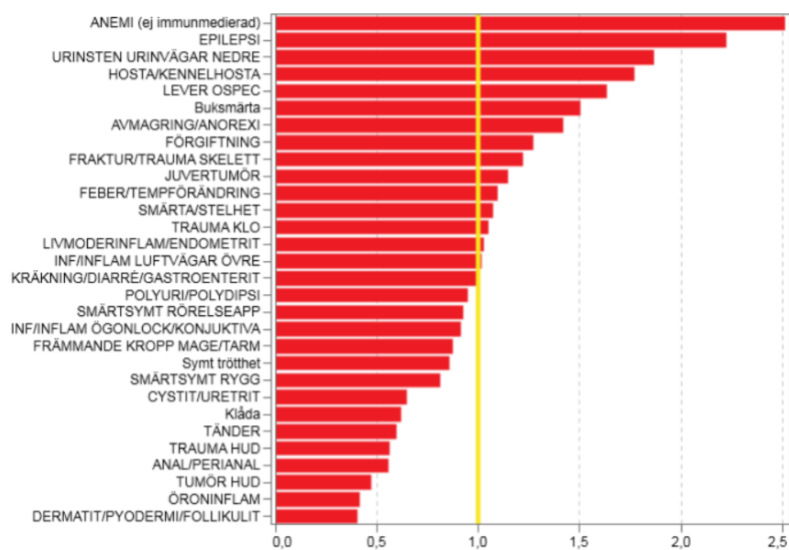
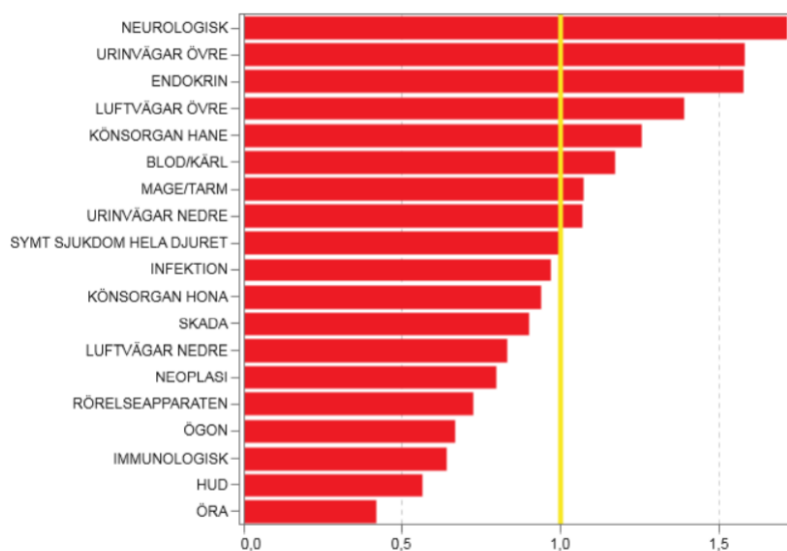
Schipperken regnes som en frisk og sunn rase, og har ingen kjente typiske problem.

Schipperkens Morbiditet (Veterinærbesøk pga sykdom/skade) er 0,92, dvs under snittet for alle andre raser. Gjennomsnitt alder for første gangs veterinærbesøk er 6,3 år, mot snitt andre raser på 5,2 år.

Forekomst av helseproblemer, sykdommer og/eller defekter

Den gule linjen er grunnlinjen for risikoen for alle raser. Hvis den røde linjen strekker seg til høyre for den gule linjen, har rasen en økt risiko sammenlignet med alle raser. Hvis den røde linjen strekker seg til "2", betyr det at risikoen i rasen er dobbelt så høy som for alle raser.

Merk: Kategorier vises bare hvis minst 8 dyr har blitt diagnostisert følgende typer av skader/sykdom er rasen representert mer en snitt av alle raser.

Basert på statistikken fra Agria, er det i hovedsak, anemi, epilepsi, urinstein, kennelhoste, lever ospec (skade/sykdom), buksmerter, anoreksi – som er noe til en del over snitt for alle raser.

Da rasen som kjent har en liten populasjon, vil det med få individ kunne eskalere en gjennomsnitt. Klubben er kjent med at det er individ med epilepsi i Norge, dog virker det til å være svært få. Det er også kjent at enkelte individ har Calve Legg-Pertes sykdom, patellaluksasjon og HD. Samtidig er ikke dette problem eller stor utfordring for rasen, dog skal det tas med i videre avlsarbeide.

Det har ikke vært vanlig å sjekke HD og eller AD på rasen, da det heller ikke har vært kjente problem for rasen.

Klubben vil følge helse-utviklingen nøye, og vi regner med at Agria kommer med ny oppdatert helsestatistikk ila noen år.

Resultatene av helsestatistikken skal tas inn i vurderingen av avlsdyr, og en skal unngå å bruke avlsdyr med kjente helseproblem jfr NKK's Etsiske retningslinjer for avl og oppdrett.

Forekomst av reproduksjonsproblemer

Det er ikke kjent at rasen har mer eller mindre utfordringer enn andre raser på reproduksjonsproblemer.

Vi kjenner til noen individ, som har hatt parringsutfordringer, og at noen tisper har tatt keisersnitt ved fødsel, dog kan vi ikke si at rasen er overrepresentert med utfordringer knyttet til reproduksjon.

Prioritering

På bakgrunn av helse statistikken, og kjente helseutfordringer, bes oppdrettere ha fokus på å ikke bruke hunder med kjente helseproblem videre i avl.

Mål og strategi

Kortsiktige og langsiktige mål:

- # Fokus på helse
- # Kun bruke friske avlsdyr
- # Oppfordre oppdrettere til å be om utfyllende helseinformasjon på avlsdyrene
- # Sørge for at alle oppdrettere, forholder seg til NKKs Etsiske grunnregler for avl og oppdrett»

Prioritering og strategi for å nå målene:

- # Klubben vil informere om rasens helse jevnlig
- # Sørge for god informasjon til oppdrettere
- # God dialog med Agria, og andre forsikringselskap, for å få helsestatistikker på rasen

Bruksegenskaper

Jaktprøver, bruksprøver og mentaltester

Det er svært få schipperker som er aktive med jakt- og bruksprøver, eller mentaltester. Noen individ er aktive i agility, spor, «nosework», og lydighet.

Rasen viser at den har gode egenskaper i flere bruksgrener, og flere har hatt gode resultater i konkurranser.

Mentalitet og bruksegenskaper i forhold til rasestandarden

I rasestandarden står det at rasen har lov til å være reservert overfor fremmede.

Vår oppfatning av dagens schipperke er at mentaliteten er meget god, med noen meget få unntak.

Rasen har som kjent svært gode egenskaper for agility, spor, og lydighet.

De opprinnelige bruksegenskapene går vi ut i fra gjenspeiler seg i disse aktivitetene

Beskrivelse av kortsiktige og langsiktige mål

Klubben har mye erfaring og kompetansenoe tilgjengelig for medlemmene.

Både på kort og lang sikt er det en oppgave for klubbens styre, og oppdrettere å opplyse nye valpekjøpere om klubben, samt gi utfyllende informasjon om rasen og dens muligheter innenfor bruks.

Atferd og mentalitet

Atferd

Lojal og våken liten vakthund, reservert overfor fremmede. Aktiv, bevegelig, utholdende, alltid påpasselig med ting den er satt til å vokte. Kjenner familiens vaner, snill med barn, alltid nysgjerrig. Fanger gjerne rotter, mus og lignende.

Mål og strategi

Det er to faktorer som påvirker adferden hos en hund. Den ene er sosialt betinget, der man som oppdretter må ta hensyn til den nyfødte valpen og gi den riktig stimulans. I tillegg må man opplyse valpekjøper om sosialisering av valpen, slik at den blir i stand til å beherske den sosiale verden. Den andre er den genetiske arven.

Aggressive, redde, hunder med angstfylt oppførsel, må ikke brukes i avl.

Prioritering og strategi for å nå målene

Klubben driver aktivt opplysningsarbeid til alle via medlemsblad, hjemmeside og andre medier som for eksempel facebook.

Eksteriør

Eksteriør

I grunn ligger «Rasestandarden» til Schipperke.

Alle oppdrettere skal gjøre det som kan gjøres for å avle opp valper som skal komme så nær rasestandard som mulig, samt følge NKKs retningslinjer for avlsarbeidet, og klubbens RAS.

Schipperke er en «ren» rase, der den ikke er avlet i spesielle retninger for å få mer, eller mindre av noe. Den er derfor i stor grad lik, og det er i hovedsak størrelsen og om den har hale eller ikke, som er de største forskjellene i rasen. Den kan være mellom 3-9kg, samtidig som ønskelig er 4-8kg.

Dog er det enkelte punkter å ta med seg i videre avlstrategi:

Temperament

-- Det forekommer individ i rasen som har uønsket temperament

Størrelse

-- Enkelte individer begynner å bli i overkant store ift rasestandard

Tenner

-- Enkelte individer mangler for mange tenner ift rasestandard, da spesielt P1 og P2

Snute

-- Enkelte individer har kort eller lang snute ift rasestandard

Ører

-- Enkelte individer har litt store ører ift rasestandard

Hale

-- Enkelte individ blir født uten hale. Dette er tillatt iht rasestandard, samtidig som klubbens avlstrategi har tatt stilling til at vi ikke ønsker å drive oppdrett på hale-løse og stumphalede schipperker.

Kortsiktige og langsiktige mål:

Temperament

-- Kun bruke avlsdyr med fornuftig temperament

Størrelse

-- Sørge for å passe på størrelsen i avlsarbeidet

-- Ikke bruke for små, eller store hunder

Tenner

-- I hovedsak bruke avlsdyr med fulle tannsett

-- Om den ene mangler noen P1 evt. P2, bør den andre ha fullt sett (ikke doble på samme tann-feil)

Snute

-- I hovedsak bruke avlsdyr med «riktige» snuter

Ører

-- I hovedsak bruke avlsdyr med normale ører

Hale

-- Kun avle på dyr med full hale, for å unngå hale-løse og stumphalede schipperker

Prioritering og strategi for å nå målene:

- # Klubben vil oppmuntre til å følge klubbens fokusområder og anbefalinger i avlsarbeidet.
- # Det er viktig å ta vare på alt det fine rasen har i dag, så skal vi samtidig ha fokus på punktene over
- # Drive mye opplysning om klubbens avlstrategi i klubb-bladet og andre steder der klubben treffer oppdrettere, og valpekjøpere.
- # Jevnlige se at rasen får resultater av fokusområdene til klubbens RAS.

Oppsummering

Prioritering av viktige kortsiktige og langsiktige mål

- # Å beholde rasen sund og frisk, gjennom å samle informasjon om rasens helsestatus, gi informasjon til alle om de innsamlede opplysninger.
- # Arbeide aktivt for at avlsbasen ikke skal bli mindre og for at avl av schipperke skjer i ønsket retning, både når det gjelder rasestandard og rasens sunnhet.

Plan for videre arbeid i klubben

- # RAS gjøres tilgjengelig og blir et viktig dokument for det videre arbeidet.
- # Klubben vil jobbe aktivt for et godt miljø og samarbeid, samt å fremme rasen og å bidra til at prioriterte RAS målsetninger blir nådd.
- # Samarbeidet over landegrensene med våre naboland blir enda viktigere i fremtiden.

RAS skal evalueres hvert 2. år, med oppdatering av tallmaterialer, og ha hoved-revidering hvert 5. år.